

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Siyer Yayınları: 448

Siyer Akademi: 36

Eser Adı

*Hz. Peygamber (sas) ve Hulefâ-yi Râşidîn (r.anhum) Dönemi'nde
Askerî Teşkilat*

Yazar

Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi

Yayın Yönetmeni

Muhammed Ali Alioğlu

Editör

Arş. Gör. Mehmet Emin Demir

İç Tasarım

Mevlüt Sami Ertem

Kapak

Muhammed Onur Özçelikçi

Baskı

PLT Kağıt Matbaa Ajans Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

İstasyon Mah. 1440 Sok. No:11-C/68

Küçükçekmece / İstanbul | Tel.: 0552 339 51 34

Sertifika No: 73787

1. Baskı: **1989 (Sönmez Yayınevi)**

2. Baskı: **Nisan 2017 (Siyer Yayınları)**

(Gözden Geçirilmiş İlaveli) 3. Baskı: **Mayıs 2024**

ISBN: **978-605-9283-93-9**

Nişancı Mah. Zekai Dede Sok. No:22 Eyüpsultan/İstanbul

Tel & Fax: (0212) 544 76 96 – (0212) 544 58 46 • **Wp Hattı:** (0546) 544 76 96

Sertifika No: 75458

www.siyerkitap.com | satis@siyeryayinlari.com

Hz. Peygamber (sas) ve Hulefâ-yi Râşidîn (r.anhum) Dönemi'nde

ASKERÎ TEŞKİLAT

Mustafa Zeki TERZİ

İthaf

*Bu çalışmamı; ilk hocam ve tahsil hayatımın her kademesinde, beni maddi ve manevi alanda daima destekleyen, himaye eden ve istikbale hazırlayan muhterem ve merhum babam **Terzioğlu Ahmet Hâfız**'a, beni şefkati, merhameti ve sevgisiyle daima besleyip büyüten muhtereme ve merhume annem **Zehra Terzi**'ye ve ilmi hayatımda bana her zaman destek olan muhtereme zevcem **Havva Naciye Terzi**'ye ithaf ediyorum.*

İÇİNDEKİLER

Birinci Baskının Ön Sözü	11
İkinci Baskının Ön Sözü	15
Üçüncü Baskının Ön Sözü.....	17

Giriş

G.1. İslâmdan Önce Araplarda Askerlik ve Ordu İle İlgili İşler	19
G.1.1. Ukâb.....	22
G.1.2. Nedve.....	22
G.1.3. Sidâne ve Hicâbe	23
G.1.4. Kubbe/Tahtirevan ve E'inne/Atın Dizginleri.....	23
G.2. Hz. Peygamber Dönemine Dinî-Siyasi-Askerî	
Açıdan Genel Bir Bakış.....	24
G.3. Hulefâ-yi Râşidîn Dönemine Dinî-Siyasi-Askerî	
Açıdan Genel Bir Bakış.....	32

Birinci Bölüm

HZ. PEYGAMBER VE HULEFÂ-Yİ RÂŞİDÎN DÖNEMİ ASKERÎ TEŞKİLATINDA ORDUNUN KURULUŞU

1.1. Dönemin Askerî Yapılanmasında Askerlik Hizmeti ve Görevi... 43	
1.1.1. Gönüllü Askerlik.....	43
1.1.2. Zorunlu veya Ücretli Nizami Askerlik.....	45
1.2. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi	
Askerî Teşkilatında Askere Alma	55
1.2.1. Askere Alınacak Adaylarda Aranan Şartlar	56
1.2.2. Askerlikten Muaf Tutma.....	58

1.3. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Askerî Teşkilatında Askerlikten Terhis ve İzne Ayırma.....	58
1.4. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Askerî Teşkilatında Askerî Merkezler.....	59

İkinci Bölüm

HZ. PEYGAMBER VE HULEFÂ-Yİ RÂŞİDÎN DÖNEMİ ASKERÎ TEŞKİLATINDA ORDUNUN YÖNETİMİ

2.1. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Ordularında Kumandanlık	67
2.1.1. Kumandanların Seçimi ve Atanması	67
2.1.2. Kumandan Adaylarında Aranılan Şartlar	68
2.1.3. Kumandanın Görevden Alınışı	71
2.2. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Askerî Teşkilatında Kumandanların Yetki Ve Sorumlulukları.....	72
2.2.1. Ordu Hazırlama Yetkisi	72
2.2.2. Disiplin Sağlama Yetkisi	73
2.2.3. Zaferin Tahakkukunu Mümkün Kılan Bir Yol ve Yöntemi Uygulama Yetkisi.....	74
2.3. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Askerî Teşkilatında Ordunun Sınıfları.....	74
2.3.1. Hz. Peygamber Dönemi Ordularında Sınıflar.....	74
2.3.2. Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Ordularında Sınıflar	80
2.4. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Askerî Teşkilatında Rütbelere ve Üniformalar	84
2.4.1. Hz. Peygamber Dönemi Ordularında Rütbelere	84
2.4.2. Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Ordularında Rütbelere.....	85
2.4.3. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Ordularında Üniformalar	87
2.5. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Ordularında Askerlerin Ücretleri.....	89
2.6. Askerî Eğitim ve Öğretim	92
2.6.1. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Ordularında Askerî Eğitim ve Öğretim	92
2.6.2. Kumandanların Eğitim ve Öğretimi	94
2.6.3. Genel Olarak Moral Eğitimi	95
2.6.4. Resmigeçit ve Teftiş	96

Üçüncü Bölüm

HZ. PEYGAMBER VE HULEFÂ-Yİ RÂŞİDÎN DÖNEMİ ASKERÎ TEŞKİLATINDA ORDUNUN MUHAREBE HAREKÂTI (STRATEJİ VE TAKTİKLER)

3.1. Giriş	101
3.2. Hz.Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi	
Ordularında Kıta İntikalleri.....	103
3.2.1. Bedir'e İntikal	104
3.2.2. Mekke'ye İntikal.....	109
3.2.3. Kâdisiye'ye İntikal	110
3.2.4. İntikal Esnasında Kumandanın Görevleri	115
3.3. Hz.Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi	
Ordularında Taarruzi/İleri Hücûm Harekâtı.....	116
3.4. Hz.Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi	
Ordularında Savunma Harekâtı	119
3.5. Hz.Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi	
Ordularında Geri Harekât.....	122
3.5.1. İsteğe Bağlı Olarak Yapılan Geri Harekât	122
3.5.2. Düşman Zoru İle Yapılan Geri Harekât.	123
3.6. Hz.Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Ordularında	
Muharebede Uygulanan Strateji ve Taktikler	
(Stratejik ve Taktik Harekât)	124
3.6.1. Harekâtın Hedefini Gizli Tutmak.....	124
3.6.2. Düşmanın İkmal Yollarını Kesmek	
Suretiyle Onu Zayıf Düşürmek	126
3.6.3. Muharebe Alanında Karargâh Kurmak.....	127
3.6.4. Düşmanın Gözünü Korkutmak.....	130
3.6.5. Düşmanın Muhtemel Saldırılarını	
Düşünerek Karşı Tedbirler Almak	131
3.6.6. Savaşta Parola Tespit Etmek	131
3.6.7. Mübâreze	132
3.6.8. Kuşatma Savaşı.....	132
3.6.9. Hendeklere Gizlenen Düşmanı Vurkaç	
Usulüyle Savaş Alanına Çekmek.....	135
3.6.10. Arkasına Dağı Alarak Düşmana Karşı Harekete Geçmek ...	137
3.6.11. Düşmana Sürünerek Sıçrayarak ve	
Hücum Hareketi ile Yaklaşmak	137

3.6.12. Dinlenmiş Hazır Kuvvet Bulundurmak ve Bu Kuvvetle Yorulan Düşman Üzerine Yeniden Hücuma Geçmek.....	138
3.6.13. Kalelerinde Muhasara Altına Alınan Düşmanı Şaşırtma Taktiği İle Kale Dışına Çekmek.....	141
3.6.14. Kuşatma Savaşında Düşman Ordusunu Şehrin Dışına Çekip Hafif Çarpışmalarla Meşgul Ederek Bulunabilen Gizli Bir Yoldan Başka Bir Birlik Gönderip Şehri Fethetmek.....	142
3.6.15. Durum Muhakemesi ve Danışma.....	143
3.6.16. Propaganda ve Soğuk Savaş.....	146
3.7. Hz.Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Ordularında Muharebe Düzeni	148
3.7.1. Beşli Düzen	148
3.7.2. Saf Düzeni	149
3.7.3. Tabur Düzeni.....	152
3.8. Genel ve Ortak Harp Prensipleri.....	153
3.8.1. Kitle	153
3.8.2. Kuvvet Tasarrufu.....	154
3.8.3. Kuvvetlerin Dağıtımı	155
3.8.4. Baskın.....	157
3.8.5. Taarruz	158
3.8.6. Manevra	160
3.8.7. Emniyet	160
3.8.8. Komuta Birliği	163
3.8.9. Hedef	165
3.8.10. Basitlik.....	166

Dördüncü Bölüm

HZ. PEYGAMBER VE HULEFÂ-Yİ RÂŞİDÎN DÖNEMİNDE SAVAŞ-BARIŞ-CİHAD-FETİH VE AKDEDİLEN ANTLAŞMALAR

4.1. Giriş.....	169
4.2. Kavramsal Çerçeve.....	169
4.2.1. Savaş	170
4.2.2. Cihad/Mücadele.....	170
4.2.3. Fetih	170
4.2.4. Barış/Sulh	171
4.3. İslâm'da Savaş, Cihad, Fetih ve Barış Anlayışı.....	172

4.3.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Savaş ve Barış Anlayışı	172
4.3.2. Hz. Peygamber'in Savaş Ve Barış Anlayışı ve Uygulaması ...	174
4.3.3. İslâm'a Göre Savaşın Sebepleri	175
4.3.4 Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in Müslümanları Savaşa Teşvik Etmesinin Sebepleri.....	179
4.3.5. Hz. Peygamber ve Sonrası Dönemde Medine'nin Karşı Karşıya Bulunduğu Bizans ve Sâsânî Devletleri Cephelerinden Gelmesi Beklenen Saldırıları.....	180
4.3.6. Bu Dönemde Yürütülen Savaşın Amacı Neydi?.....	183
4.3.7. Küfür Savaş Sebebi midir?	184
4.4. Savaş-Fetih-Barış Hukuku ve Ahlakı.....	188
4.5. Savaşın Sona Erdirilmesi: Ateşkes	194
4.6. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Askerî Teşkilatında Akdedilen Barış Antlaşmaları.....	196
4.6.1. Giriş.....	196
4.6.2. Hz. Peygamber Döneminde Akdedilen Barış Antlaşmaları ve Verilen Emânlar	196
4.6.3. Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Irak-İran Bölgesinde Akdedilen Barış Antlaşmaları.....	288
4.6.4. Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Şam/Suriye-Filistin Bölgesinde Akdedilen Barış Antlaşmaları.....	307
4.6.5. Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Cezîre Bölgesi Yöneticileriyle Akdedilen Barış Antlaşmaları	315
4.6.6. Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Ermenistan (İrmîniyye) Bölgesi Yöneticileriyle Akdedilen Barış Antlaşması	317
4.6.7. Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Mısır Bölgesi Yöneticileriyle Akdedilen Barış Antlaşmaları	318
4.6.8. Barış Antlaşmalarının Genel Olarak Değerlendirilmesi ...	322

Beşinci Bölüm

HZ. PEYGAMBER VE HULEFÂ-Yİ RÂŞİDÎN DÖNEMİ ASKERÎ TEŞKİLATINDA DENİZ KUVVETLERİ (BAHRİYE/DONANMA YAPILANMASI)

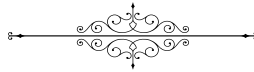
5.1. Kuruluş	335
5.2. Rütbeler	342
5.2.1. Emîrû'l-Mâ'	342
5.2.2. Emîrû'l-Bahr	342

5.3. Limanlar/Deniz Üsleri, Tersaneler ve Gemiler	342
5.3.1. Limanlar/Deniz Üsleri ve Tersaneler	342
5.3.2. Gemiler	354

Altıncı Bölüm

HZ. PEYGAMBER VE HULEFÂ-Yİ RÂŞİDÎN DÖNEMİ ASKERÎ TEŞKİLATINDA ORDUNUN DONATIMI

6.1. Bayrak ve Sancaklar.....	359
6.2. Ordunun Lojistiği	361
6.2.1. Deve	362
6.2.2. At.....	363
6.2.3. Yiyecek ve İçecek.....	365
6.3. Ordunun Çeşitli Silahları.....	367
6.3.1. Uzak ve Yakın Mesafe Atıcı Silahlar	368
6.3.2. Kesici Silahlar.....	375
6.3.3. Dürtücü Silahlar	378
6.3.4. Vurucu Silahlar	381
6.3.5. Korumaya Silah, Araç Ve Gereçler.....	382
Sonuç	387
Bibliyografya	393
Ekler.....	403

BİRİNCİ BASKININ ÖN SÖZÜ

İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi sahasını araştırma alanım olarak seçtiğim zaman; bu müesseseler içerisinde ilgi alanım daha çok, *İslâmi dönemlerin askerî teşkilatları* olmuştur. Bu amaçla ilk olarak 1981-1986 yılları arasında Abbasi Devleti'nin askerî teşkilatını "*Abbasiler Döneminde Askerî Teşkilat*" adıyla doktora tezi olarak çalıştım. Doktora tezime çalışırken de konuya Hz. Peygamber Dönemi'nden başlamanın daha yararlı ve uygun olacağını düşünerek, Hz. Peygamber (sas) ve müteakip iki dönemi de kısmen araştırmış ve tezimin giriş kısmına ana hatlarıyla özet olarak almıştım. Daha sonra tez danışmanım olan Prof. Dr. Hüseyin Gazi Yurdaydın hocamız ile yaptığımız görüşmelerde hocamız; Hz. Peygamber Dönemi'nden başlamak üzere, *Klâsik İslâmi Dönemin Askerî Teşkilatını* araştırmamın yararlı olacağı ve Abbasiler'den önceki dönemlerin de bu şekilde tamamlanmış olacağı üzerinde duruyordu. Bu mütalâalarla ve ayrıca Türkiye'de özellikle üniversitelerimizin ilgili bölümlerinde bu konunun bu formatta çalışılmadığını da görerek, *Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Askerî Teşkilatı'nı*; teşkilat yapısı içerisine girebilecek bütün boyutlarıyla araştırmaya başladım ve neticede bu çalışma ortaya çıktı. Bundan sonra da *Emeviler Döneminde Askerî Teşkilat*'ı araştırmayı düşünüyorum.

Bu araştırma bir giriş, altı bölüm, sonuç, kaynakça, dizin ve eklerden oluşmaktadır. Girişte, Cahiliye Dönemi'nde Araplarda, özellikle İslâmiyet'in doğduğu Hicaz bölgesinde ordu ve askerlikle ilgili işler; Hz. Peygamber'in (sas) Mekke'deki faaliyetleri; Medine'ye hicretle burada ortaya çıkan siyasi teşkilatlanma ve bunun askerî yönü; Hz. Peygamber'in askerî seferlere başlaması; Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi'nde ülke savunmasının,

savaş (cihâd) ve barışın (sulh, silm) anlamı ve Hz. Peygamber'i (sas) bu faaliyetlere iten dinî-manevi ve siyasi-idari sebepler üzerinde kısaca durulmuştur. Bu girişten sonra konu/ilgili dönemin askerî teşkilat yapısı; kuruluş, yönetim, muharebe harekâtı (stratejik ve taktik harekât) ve ordunun donatımı olmak üzere dört ana bölüm içerisinde incelenmiştir:

“Ordunun Kuruluşu” adını verdiğimiz birinci bölümde, orduda askerî hizmetin statüsü tespit edilmeye çalışılmış; askere alma, izine ayırma ve terhis işlemlerinin nasıl ve ne şekilde yürütüldüğü; askerî üs ve kışlaların kuruluşu ve fonksiyonları araştırılmıştır.

“Ordunun Yönetimi” adını verdiğimiz ikinci bölümde, kumandanların seçimi ve atanması ile yetki ve sorumlulukları; ordunun hizmet sınıfları; rütbe ve üniformalar; ücretler; askerî eğitim ve öğretim tetkik edilmiştir.

“Ordunun Muharebe Harekâtı” adını verdiğimiz üçüncü bölümde, zafere ulaşmada veya mağlubiyete uğramada çok önemli rol oynayan askerî strateji ve taktikler ile harp prensipleri araştırılmıştır. Bu dönemde vuku bulan muharebelerin incelenmesi neticesinde ortaya önemli sayıda strateji, taktik ve ta'bie uygulaması çıkmıştır. Araştırmamızın en hacimli ve en önemli bölümü de bu bölümdür. Ancak şunu hemen belirtelim ki, *teşkilat yapısı*, biri diğerini tamamlayan bölümlerin/unsurların oluşturduğu bir bütündür. Ordunun başarısı ise, ayrı ayrı kısımlarında değil, fakat bu kısımların bütün içerisinde uyumlu ve koordineli çalışması neticesinde gerçekleşir.

“Ordunun Donatımı” adını verdiğimiz dördüncü bölümde, lojistik destek; bayrak ve sancaklar ile muharebede kullanılan silah, araç ve gereçler araştırılmıştır.

Araştırma konumuzu hazırlamayı planladığımızda; hiçbir şekilde, Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi'ndeki savaşların tarihini yazmayı düşünmedik. Bu bakımdan ortaya çıkan bu çalışmanın; *bir seriyyeler, gazveler ve fetihler tarihi değil; aksine ilgili*

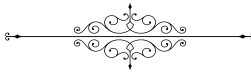
dönemde ortaya çıkan bu askerî harekâtı; yani seriyyeleri, gazveleri ve fetihleri gerçekleştiren orduların teşkilat yapısının/organizasyonunun/örgütlenmesinin tarihi niteliğini taşıdığını burada belirtmek isteriz. Bunu kâmil manada başardığımızı iddia etmiyoruz. Ancak bu çalışmamızla, ilim ve araştırma dünyasına bir katkıda bulunabilmişsek kendimizi mesut ve bahtiyar sayacağız. Konunun olgunlaşmasını ise değerli hocalarımızın ve meslektaşlarımızın yapıcı ve uyarıcı tenkitlerine bırakıyoruz

Eserin dizgi ve baskısında gösterdiği dikkat ve titizlikten dolayı Sönmez Matbaa ve Yayınevi sahibi ve mürettibi Lâtif Çalgın'a, baskı teknisyeni Hakan Firidin'e ve matbaanın diğer çalışanlarına, İndeks'in hazırlanmasında yardımcı olan Araştırma Görevlilerimiz sevgili Yılmaz Can ve Mustafa Köylü'ye teşekkür etmek istiyorum.

Yüce Allah'tan, rızasına ulaştıran işleri yapmaya muvaffak kılmasını niyaz eder, "Peygamber'ine salât ve selam olsun" derim".

Samsun. 24 Kasım 1989

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Zeki Terzi

İKİNCİ BASKININ ÖN SÖZÜ

Bu çalışmamızın birinci baskısının üzerinden tam yirmi altı sene geçtikten sonra ancak ikinci baskıyı yayına hazırlamak nasip oldu. Bu gecikmenin ihmalden başka bir sebebi de bulunmuyor.

Bu arada, askerî teşkilat alanında; *“Emeviler’de Kara Ordusu Teşkilatı”* isimli bir makale telif ettiğimizi, ayrıca Diyanet İslâm Ansiklopedisi’ne maddeler, kitaplara bölümler ve sempozyumlara bildiriler yazdığımızı da ifade edelim.

“Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Askerî Teşkilat” isimli bu çalışmamızın bu baskısı yeniden gözden geçirilmiş ve ilâve bölümlerle genişletilmiş ikinci baskıdır. Bu ikinci baskıya; Giriş kısmında, *“Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi’ne Dini Siyasi ve Askerî Açından Genel Bir Bakış”* isimli bir küçük bölüm ekledik. Ayrıca çalışmamıza, *“Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler Dönemi’nde Savaş ve Barış”* ile *“Deniz Kuvvetleri”* başlıkları altında iki bağımsız bölüm daha ilâve ettik.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bağımsız bölümlerden biri *“Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler Döneminde Savaş ve Barış”* adını verdiğimiz dördüncü bölümdür. Bu bölümde İslâm’ın savaş ve barış anlayışı ve bu dönemdeki tatbikatı incelenmiştir.

İlâve ettiğimiz ikinci bölüm ise, *“Deniz Kuvvetleri”* adını verdiğimiz beşinci bölümdür. Bu bölümde, İslâm deniz gücünün kuruluşu, ilgili dönemdeki yönetimi ve donatımı araştırılmıştır

Birinci baskıda da ifade ettiğimiz gibi bu çalışma, *bir seriyyeler, gazveler ve fetihler tarihi olmayıp, ilgili dönemde ortaya çıkan askerî harekâtı; yani seriyyeleri, gazveleri ve fetihleri gerçekleştiren*

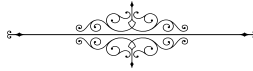
orduların teşkilat yapısını/organizasyonunu/örgüt(ü)le(n)me biçimini araştırmayı ve incelemeyi amaçlayan bir çalışmadır. Bunu kâmil manada başardığımı iddia edemeyeceğimi burada belirtmek isterim. Ancak bu çalışmamla, ilim ve araştırma dünyasına bir katkıda bulunabilmişsem kendimi bahtiyar sayacağım. Konunun olgunlaşmasını değerli meslektaşlarımın yapıcı ve uyarıcı tenkitlerine bırakıyorum.

Rızasına ulaştıran işleri yapmaya muvaffak kılmasını yüce Allah'tan (cc), niyaz ederim.

“Elhamdülillâh” sözü kapsamında; evren genelinde ve “... *kimden gelip, kime gittiğine bakmaksızın* ...” vakıası bağlamında; hal ve lisan sözüyle ifade edilen bütün hamdleri/övgüleri hak eden ve bunlara lâıyk olan yegâne Mahmûd Mevlâ-yı Mûteâl'ime hamd eder ve Rasûlü'ne, âline ve ashâbına salât ve selam olsun” derim.

Trabzon, 27 Ramazan 1437/02 Temmuz 2016

Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi

ÜÇÜNCÜ BASKININ ÖN SÖZÜ

Bu çalışmamızın ikinci baskısından (Nisan 2017) beş yıl sonra Elhamdülillâh üçüncü baskısını da yapmış bulunuyoruz.

Bu üçüncü baskıya dördüncü bölüm olarak; “Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi Askerî Teşkilatında Savaş-Ba-
rış-Cihâd ve Fetih” adıyla yeni bir bölüm ekledik. Ayrıca, “Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Deniz Kuvvetleri” isimli beşinci bölümde yer alan “Limanlar ve Tersâneler” kısmına; incelediğimiz dönemde, kuruluşlarını ve yapılarını incelediğimiz tersâneleri; “İskenderiyye Deniz Üssü ve Tersânesi”, “Akkâ Deniz Üssü ve Tersânesi”, “Saydâ ve Sûr Deniz Üssü ve Tersâneleri”, “Tarsûs Deniz Üssü ve Tersânesi”, “Berkâ Deniz Üssü ve Tersânesi”, “Kulzüm Deniz Üssü ve Tersânesi” başlıkları altında ekledik. “Gemiler” kısmına da o dönemde bilinen ve inşâ edilen gemi türlerini ilâve ettik.

Bu önsöz yazarken aklıma şu düşünce geldi; onu hemen söyleyeyim. Biz tabiatıyla, tarihi kaynaklarımızın bize sunduğu bilgiler/haberler ölçüsünde ancak ilmî çalışmalarımızı yapıyor ve eserlerimizi itmam ve ikmal ediyoruz. Ben bu askerî teşkilat ve harekât esnasında askerler ve kumandanları arasında ne gibi diyaloglar yaşandığını, nelere maruz kalındığını merak ediyorum. Fakat işin bu çok özel boyutu maalesef kaynaklara pek yansımıyor. Askerlerin bu konuya ilişkin hatıralarını içeren günlükleri olacak ki, ancak bu bilgilere ulaşılsın. Bu döneme ait böyle bir hatırat içeren bir günlüğe de henüz rastlamadık.

Çalışmamızın bu üçüncü baskısını yapan Siyer Yayınları yönetici ve çalışanlarına teşekkür etmek istiyorum.

Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi

21 Rabiulâhır 1444/15 Kasım 2022 Trabzon